

Klart språk i Norden

Titel:	Kan lovspråk temmes?	
Forfatter:	Sissel C. Motzfeldt	
Kilde:	Klart språk i Norden, 2014, s. 53-65	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive	

© 2014 Författarna och Nätverket för språknämnderna i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Sissel C. Motzfeldt

Kan lovspråk temmes?

Innledning

Etter fem år med prosjektet *Klart språk i staten* er tiden kommet til at vi skal gjøre lovspråket mer forståelig. Er dette mulig? Og hvor viktig er det? Burde vi ikke heller fortsette med å gjøre språket i brev, skjemaer, på nettsider klarere? Her må vi svare som Ole Brumm, hovedpersonen i en av verdens mest populære barnebøker: Ja takk, begge deler! Vi skal fortsette å arbeide med klart språk i forvaltningstekster. Mye er heldigvis blitt bedre i de årene vi har holdt på, men ferdige, det blir vi nok aldri. Prosjektet *Klart språk i staten* ble evaluert i 2013 av Ideas2evidence. Evalueringen (Dahle og Ryssevik 2013) viste at arbeidet som har blitt lagt ned av Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi), Språkrådet og i de enkelte virksomhetene har vært betydelig og nådd bredt ut til et stort antall virksomheter. Prosjektet har hatt en viktig pådriverfunksjon, men utfordringen nå er å få virksomhetene til å videreføre og intensivere arbeidet.

Bedre lovspråk er en ny satsing og et nytt prosjekt. I artikkelen vil jeg prøve å beskrive hva vi gjør i Norge og hvor langt vi har kommet. I tillegg vil jeg dele noen tanker om fremtidige dilemmaer og utfordringer og hvordan vi håper å løse disse.

Norge har nettopp fått en ny regjering og prosjektet *Klart lovspråk* inngår i regjeringens satsingsområde *En enklere hverdag for folk flest* som handler om å fornye, forbedre og forenkle offentlig sektor. Vi mener at bedre lovspråk vil bidra til et enklere Norge. Vi håper gjennom arbeidet med lovspråket at vi på sikt vil spare tid og penger både for den enkelte og for forvaltningen. Men først og fremst handler klart lovspråk om økt demokrati og styrket rettsikkerhet.

Mange land opptatt av klart lovspråk

Det er godt å vite at mange andre land også jobber med klart lovspråk. Dermed kan vi lære av hverandres erfaringer, både de gode og de mindre gode. I England har de

prosjektet *The Good Law Initiative* som Cabinet Office⁷ står bak i samarbeid med alle departementene. Det handler om mye av det samme som vårt prosjekt, å gjøre lovgivningen mer tilgjengelig og forståelig for borgerne. I Sverige har de *Granskningskansliet* som har ansvar for juridisk og språklig kvalitetskontroll av lovgivning som utarbeides i samtlige departementer. Kanselliet gransker lagrådsremisser, proposisjoner, komitédirektiv m.m., med det formål å sikre lovlighet, konsistens, enhetlighet og forståelighet. Kanselliet arbeider blant annet med rådgivning og medvirker ved opplæring og annet utviklingsarbeid for å høyne kvaliteten på Regeringskansliets tekster. I Danmark har de utviklet en lovprosessguide som er et elektronisk verktøy til ansatte i sentraladministrasjonen som utarbeider lovforslag. Her får regelutviklere informasjon om de forskjellige fasene og hvilke spørsmål du skal være oppmerksom på underveis. Guiden inneholder en ordbok hvor viktige ord og faguttrykk er forklart.

Hva er problemet med lovspråket?

Du skal ikke ha lest mange lover som borger før du opplever at språket kan være både tungt og ugjennomtrengelig. Det vil jo variere avhengig av hvilken lov du leser, men jeg tror nok mange er enige i at språket i regelverket kan forbedres betraktelig. I lovene støter vi på gammelmodige og jussfaglige ord som ikke forklares eller er skrevet om. Vi møter også vanlige ord som har uvant betydning og ord som ofte er upresise. Språket kan være tilslørende, med dårlig struktur og setningsbygning, med for mye bruk av passiv og feil tegnsetting. Selv om språket i lovene generelt er blitt bedre de senere årene, er kvaliteten langt fra god nok. Det dårlige språket og strukturen kommer for ofte i veien for forståelsen. Hvorfor bruke ord som *adekvans*, *culpa*, *anbringe*, *forehavende*, *frembringe*, *oppebære* når det finnes alternative ord som er lettere å forstå og presise nok? Skal ikke loven kommunisere med oss uten full juridisk utdanning?

Hva mener innbyggerne?

Vi har spurt innbyggerne om de leser lover og forskrifter. Overraskende for noen kanskje, men mange gjør det. I en representativ telefonundersøkelse med 1 000 respondenter, gjennomført av analysefirmaet Synovate (nå Ipsos) på oppdrag fra oss i desember 2011, svarte 54 prosent av innbyggerne at de hadde lest en lov eller en forskrift det siste året. Det var først og fremst innenfor områdene arbeid, helse, velferd, bygg/bo og økonomi. Overraskende var også at omtrent like mange fant teksten vanskelig som lett. Hele 39 prosent fant teksten lett mens 38 prosent fant teksten vanskelig. Det var delte synspunkter på hva som var vanskeligst å forstå med loven og forskriften, men

---

7 Cabinet Office er et departement i den britiske regjeringen med ansvar for å støtte landets premierminister og kabinett (www.gov.uk/good-law).

det som gikk igjen var vanskelige ord, uttrykk og setninger, og at det var vanskelig å finne fram i loven. Det siste overrasker ikke, for det er en kjensgjerning at lovene har est veldig ut i volum, ikke minst takket være EU-retten. EØS-avtalen og andre avtaler med EU har påvirket det norske regelverksarbeidet. Av ca. 600 norske lover inneholder omlag 170 i større eller mindre grad EU-rett og det samme gjør ca. 1 000 norske forskrifter. Ulike regeltradisjoner i EU og Norge fører til diskusjoner om struktur og kan gi språklige utfordringer når vi skal gjennomføre direktiver og andre EØS-rettsakter.

Vi ba respondentene om å ta stilling til noen påstander. 87 prosent var enige i påstanden om «Alle innbyggere bør kunne forstå lover og forskrifter som angår dem». 86 prosent var enige i påstanden «Hvis teksten i loven og forskriften hadde blitt enklere å forstå, ville både jeg og staten spart tid og penger». Disse svarene viser at arbeidet med å gjøre språket i lover mer forståelig, har stor støtte i befolkningen. Lovene har betydning for alle, de er ikke bare til for jurister og advokater. Lovene regulerer rettighetene og pliktene våre i ulike faser av livet; som skoleelev, forelder, ansatt, forbruker, boligkjøper, arving, næringsdrivende eller som syk.

Hva mener juristene?

Men også i det juridiske utdanningsmiljøet ser man hvor komplisert og ugjennomtrengelig en del av regelverket er. Professor em. dr. juris Asbjørn Kjønsstad, Universitetet i Oslo, som fikk rettsikkerhetsprisen i 2013 og er Norges ledende jurist innenfor trygde-, sosial- og helserett, holdt et innlegg på et av våre lovspråksseminarer i 2013 og fortalte om hvor vanskelig den nye alderspensjonsloven var blitt. Det skyldes ikke bare den økte tekstmengden, som fører til en mangedobling av kombinasjoner av lovbestemmelser, men at lovverket er blitt så mye mer komplekst enn tidligere og inneholder mange vanskelig ord og begreper. Han trakk blant annet fram disse nye folketrygdbegrepene: *Pensjonsbeholdningen, basispensjonstillegg, fleksibel pensjonsalder, nøytralt uttak, uttaksalder, forholdstall, restpensjon*. Asbjørn Kjønsstad vet veldig godt hvor krevende det er for jusstudenter å sette seg inn i pensjonsloven og uttrykte sterkt bekymring for hva man kunne forvente av folk flest.

På den nordiske konferansen om klarspråk i 2011 holdt lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet et innlegg om språket i regelverket. Innlegget er publisert i konferanserapporten *Juridisk sprog i Norden* (Kristinsson & Sigtryggsson (red.) 2011).

Hva skyldes dårlig språk i regelverket? En kartlegging.

Det er ikke én grunn alene som er årsak til at språket i regelverket ikke holder høy nok kvalitet. Direktoratet for forvaltning og IKT gjennomførte vinteren 2012 en kartlegging hvor vi ønsket å få svar på spørsmål om hvordan departementene så på den språklige kvaliteten i lovene sine, om hvordan de arbeidet med språket i lover, om hvil-

ken kompetanse de har på klart språk og hvordan de bruker lover- og forskriftstekster i sitt arbeid. Vi ønsket å få vite hva det var som hindret klart lovspråk og få forslag til tiltak som kunne rette dette opp.

Vi avgrenset undersøkelsen til de områdene som innbyggerne var mest opptatt av, jfr. telefonundersøkelsen av innbyggerne omtalt over: arbeid, pensjon og bygg/bolig. Vi gjennomførte intervjuer i departementer, direktorater og regioner/distrikter, i til sammen 20 enheter. Omtrent 50 personer ble spurt, og det var både ledere og saksbehandlere. I tillegg gjorde vi dokumentstudier.

Hovedfunnene våre var disse:

- Departementene opplever å ha god juridisk fagkompetanse.
- Departementene erkjenner å ha mangelfull språkbevissthet og språkkompetanse.
- Når det oppstår konflikt mellom korrekt jus og et forståelig språk, vinner jussen.
- Det er høyt krav til presisjonsnivået i tekstene, og det fører til mer komplisert tekst.
- Det finnes ingen skriftlige arbeids- og kvalitetssikringsrutiner som gjelder klart lovspråk
- Det skjer nesten aldri at lovtekstene testes ut på målgruppene.
- Departementene opplever inkonsekvent bruk av ord og uttrykk.
- Stort tidspres hindrer kvalitetssikring av lovtekstene. Særlig har politikere dårlig tid, de vil ha loven fort igjennom.
- Lav prioritering av språk hos politisk ledelse. Sjelden at politikere leser selve lovutkastet.
- Kultur og tradisjon har betydning for utformingen av lovene.
- Saksbehandlere i regionene foretrekker å bruke veiledninger framfor lov- og forskriftstekster (de er vanskelige) i arbeidet sitt.
- Saksbehandlere vil ha regelverk i klart og forståelig språk.

Det er mange og sammensatte grunner til at språket ikke får den oppmerksomheten det fortjener i lovutviklingsprosessen. Noen av disse årsakene som vi listet opp ovenfor, må vi derfor ta på fullt alvor og prøve å gjøre noe med. Informantene mener at kultur og tradisjon er en av de viktigste årsakene til at lover og forskrifter ikke skrives i et klart og tydelig språk. Det er juristene som utformer tekstene, og deres språkkunnskaper bygger på det de har lært gjennom studiet. Det er vanlig å bruke tidligere lovproposisjoner som «mal» når det skal skrives nye. På denne måten låses den gamle uttrykksformen fast.

Særlig juristene uttrykker bekymring for at nyanser kan gå tapt ved ukritisk språk-

lig forenkling av reglene, og at bruk av mindre presise begreper kan føre til unødig tolkningstvil. Dette er en oppfatning som synes å hvile på en konstruert motsetning mellom *fagspråk* og *klarspråk*. Arbeid med klart språk går slett ikke ut på å fjerne alle faguttrykk i en tekst, for uten faguttrykk kan ikke fagspråket være godt og presist. Dessuten utgjør ikke faguttrykkene en hindring for ikke-fagfolk så lenge de forklares. Hindringer i en tekst kan ligge andre steder, f.eks. i setningsbygningen, i strukturen eller i ordbruken for øvrig (vage og flertydige ord, vanlige ord brukt i fagspesifikk betydning). Målet med arbeidet er ikke å gjøre språket *enkelt* på bekostning av nyansene og presisjonen, men å gjøre språket *enklere å forstå*, blant annet ved å forklare faguttrykk og luke ut andre hindringer for forståelsen. Der ligger en viktig distinksjon.

Det er heller ikke slik at man alltid *må* bruke et faguttrykk. Ofte kan man bruke et synonymt allmennord som både er presist og forståelig på én gang. Og om det ikke finnes et alminnelig kjent synonym for faguttrykket, kan man bruke det – og forklare det.

Presisjon er dessuten et relativt begrep. Fagspråket har mange flere nyanser enn hverdagspråket. Det som ikke er presist for dine juridiske kolleger, kan være presist nok for klienten din. Bruker man et uttrykk som *fravikelse* når meningen er «flytting», bidrar ikke det ikke til presisjon. Det bare forvirrer mottakeren.

Dommerne kan med fordel bruke enklere språk. Det er krevende, men fullt mulig å bruke kortere setninger, mer journalistisk form og likevel beholde den juridiske presisjonen.

Finn Haugen, dommer i Oslo tingrett. (Ruud 2010)

Det blir ikke mer presist av at man sier «skadeforvoldelse» fremfor «en handling som volder skade. (Graver 2011)

Gjennom kartleggingen fikk vi gode råd fra informantene når det gjelder forslag til tiltak som kunne bidra til et klarere og mer forståelig lovspråk, både interne og eksterne tiltak.

1. Informantens forslag til interne tiltak:

- øke bevisstheten om godt språk i alle ledd – ledernes holdninger er viktige!
- holde språkkurs, bringe inn ekstern språkbistand
- mer bruk av brukergrupper og piloter for kvalitetssikring
- involvere ansatte i flere ledd, øke lederforankringen
- bedre planlegging av arbeidsprosessen

- mer bruk av teamarbeid i større saker
- legge ut standardtekster, veiledninger, eksempler på fagportalene
- legge ut veiledninger på nett til innbyggerne
- trekke inn de som forvalter regelverket på grunnplan inn i utformingen av teksten

Forslag til tiltak for å bedre arbeidsprosessen:

- redusere tidspresset
- mer systematisk intern kvalitetssikring – mulighet for å teste, mer bruk av ikke-jurister og spesialister på fagområdet som skal lovreguleres.
- sikre at tilbakemeldinger kommer oppover i systemet

2. Informantenes forslag til eksterne tiltak

- videreføre klarspråkssatsningen
- utvikle en *Veileder for språk*
- språk som eget kapittel i *Utredningsinstruksen*
- *lovteknikk og lovforberedelseshefte* for forskrifter
- normering av begreper som går igjen
- utarbeide eksempler på gode lovtekster
- mer om språk i jusstudiet
- vektlegge språk i lederopplæringen
- sentral bestemmelse om brukertesting før eller parallelt med alminnelig høring

Les mer om kartleggingen i Difi rapport 2013:1, *Kan lovspråk temmes?*.

Hvorfor bør vi bruke tid og krefter på å temme løvene eller lovene?

Det er ingen tvil om at å endre lovspråket er et langsiktig og krevende arbeid. Da må vi også vurdere om innsatsen er verdt det. Hovedgrunnen til at vi går i gang er at vi har sett hvordan lovtekstene sprer seg til andre tekster som brev og skjemaer. Det har vi fått demonstrert utallige ganger i arbeidet med *Klart språk i staten*. Det er fristende for saksbehandlere i et vedtaksbrev til en bruker å sitere direkte fra loven i stedet for å prøve å forklare en vanskelig regel. Det er fristende å bruke de juridiske termene når man skal forklare utfallet i en klagesak, i stedet for å skrive dem om i et klart språk.

Men brukeren som mottar et brev som er preget av et vanskelig lovspråk, kan fort føle seg ekskludert og lite respektert. I verste fall kan vedkommende gi opp, noe som i neste omgang kan bety rettstap eller manglende oppfølging av en plikt. Eller vedkom-

mende kan bestemme seg for å ta saken videre, for eksempel å sende inn en klage bygget på en misforståelse. Og virksomheten selv kan risikere tap av tillit og omdømme. I tillegg har begge parter tapt tid, som kan omregnes i kroner og ører.

Sivilombudsmannen får årlig inn mange klager på områder som angår viktige rettsområder for innbyggerne. I et intervju vi hadde med ham hevdet han at mange lover anvendes feil, og at en årsak til det kan være at loven er for uklar. Juristforbundet er også bekymret for at det er for få jurister ansatt i kommunene. Curt A. Lier (2013), president for forbundet, skriver den 13. mai 2013 en blogg på Juristforbundets nettside:

Det er derfor et paradoks at bare om lag én av tre norske kommuner har ansatt egen jurist. I kun 152 av 429 kommuner er juridisk kompetanse tilgjengelig for saksbehandlere, politikere og innbyggere. Det er vanskelig å forstå hvordan kommuner som ikke har tilgang til denne kompetansen, kan oppfylle sin lovmessige veiledningsplikt overfor innbyggerne. Juristforbundet mener at samtlige av landets kommuner må ha tilgang til én eller flere jurister. Dette vil sikre tilstrekkelig kvalitet i saksbehandlingen og være en viktig sikkerhetsgaranti for innbyggerne.

Vi kan føye til at av Navs 18 000 medarbeidere er det ca. 1 000 med juridisk bakgrunn.

Norge er et levende demokrati, som verdsetter åpen dialog og medvirkning. Borgerne inviteres til å spille inn til lov- og budsjettprosesser, være aktive i utviklingen av samfunnet, delta i å forbedre tjenester og ordninger. Vi skal også kunne etterprøve forvaltningens vedtak, om de er fattet i tråd med regelverket og god forvaltningsskikk.

Vi ser fire gode grunner til at vi skal bruke tid på å temme loven eller løven:

- Godt lovspråk er avgjørende for god rettsikkerhet og likebehandling.
- Godt lovspråk er en forutsetning for et levende demokrati.
- Godt lovspråk bidrar til forenkling og effektivitet, penger og tid spart både for forvaltningen og innbyggerne.
- Godt lovspråk bidrar til et godt omdømme for forvaltningen.

Dessverre er det gjort lite forskning på konsekvensene av dårlig kvalitet i regelverket. Vi skulle gjerne sett flere evalueringer av lovverk hvor språk vektlegges. I Norge har relativt få lover blitt evaluert og evalueringen handler da mest om etterkontroll av lover, som har en snevrere målsetting. Denne form for etterkontroll av lover beskriver mer virkeligheten og vurderer reglenes meritter opp mot andre alternativer. Mange etater har heller ikke laget erfaringsmapper hvor de legger inn erfaringer om hvordan regelverket virker i praksis. Dette i følge stipendiat Jon Christian F. Nordrum, Institutt for

offentlig rett, UiO, som holdt innlegg på Juristkongress 2012 (Juristforbundet). I vårt arbeid ville vi være veldig interessert i å få vite om det er noen av de andre nordiske landene som sitter på den type forskning eller studier som gjelder effekter av uklart regelverk, spesielt hvor man har sett på språket.

Prosjektet *Klart lovspråk* etablert i 2012

Arbeidet med klart lovspråk startet forsiktig opp i november 2011 med en rundebordskonferanse hvor vi hadde invitert noen utvalgte ressurspersoner fra Universitetet i Oslo og forvaltningen. De bidro til å definere problemet med lovspråket og ga oss mange gode ideer til arbeidet. På den tiden var vi fortsatt et delprosjekt under hovedprosjektet *Klart språk i staten*. Men gradvis har vi vokst oss til og fått et selvstendig prosjekt på bena, med flere samarbeidspartnere: Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) (prosjekteier), Kulturdepartementet (KUD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Språkrådet og Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) (leder prosjektet). Vi får også bistand fra Direktoratet for økonomistyring og fra JD v/ lovavdelingen til evalueringsarbeidet.

Prosjektet støtter seg til en faglig tung ressursgruppe som ikke nøler med å gi oss tilbakemeldinger og nyttige råd. Medlemmene kommer fra Universitetet i Oslo og fra forvaltningen. De har lang erfaring og gjennomslagskraft, er derfor også viktige som ambassadører og døråpnere for arbeidet. Eller tar egne initiativ, for eksempel jobber professor Inge Lorange Backer ved UiO med å få juridisk språk inn som et valgfag ved det juridiske fakultetet.

Til nå har vi fulgt tre hovedløp. Det ene løpet handler om å bygge opp et godt kunnskapsgrunnlag som arbeidet hviler på. Vi har gjennomført undersøkelser og kartlegginger som har gitt oss en solid kunnskapsbase. Noen av disse har vi omtalt ovenfor. Det andre løpet handler om å spre gode holdninger og kunnskap om godt lovspråk til ulike målgrupper. Vi har gjennomført kurs i klart lovspråk, holdt en rekke seminarer, blant annet i samarbeid med Universitetet i Oslo. Vi har gitt økonomisk støtte til metoden «lovverksteder», hvor lovutviklere sitter sammen og drøfter tekstene sammen med en språkperson. Det tredje løpet, og det viktigste akkurat nå, er å utvikle en ny metode for selve lovgivningsprosessen. I den forbindelse skal vi samarbeide med fire departementer om et nytt utviklingsprosjekt, *Topp 4*.

Nytt utviklingsarbeid startet opp

Vi nådde en viktig milepæl før jul 2013. Det begynte med at KMD, JD og KUD sendte ut et invitasjonsbrev til alle departementene om å spille inn lover til utviklingsprosjektet *Klare lover for innbyggerne*, *Topp 4*. Vi fikk totalt inn forslag til ti lover fra åtte departementer. Etter en vurdering, hvor vi også trakk inn ressursgruppen og departe-

mentene, valgte vi til slutt ut følgende fire lover som vi mente oppfylte kriteriene best (blant annet at lovene skulle være viktige for mange innbyggere):

- opplæringsloven – fra Kunnskapsdepartementet
- personellovene i forsvarssektoren – fra Forsvarsdepartementet
- arveloven – fra Justis- og beredskapsdepartementet
- adopsjonsloven – fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Alle lovene er viktige for innbyggerne. Et par av lovene er svært omfattende, andre er kortere, et par av lovene er av eldre dato mens andre er nyere. Sammen med de fire departementene skal vi nå jobbe med å bedre språket og forenkle strukturen gjennom å prøve ut en ny lovutviklingsprosess.

Departementene som blir med, vil få tildelt språkfaglig – og lovteknisk bistand, men også andre ressurser avhengig av behov. Et mål for prosjektet er å illustrere at når man legger arbeid i språk, struktur, begreper, dvs. jobber grundig med språket, brukertester, får man et godt resultat dvs. mer forståelige lover. I etterkant vil vi kunne vise til hvilken arbeidsmetode som gir et godt grunnlag for gode og forståelige lover. Eierdepartementene må regne med å bruke mer tid og innsats enn de gjør i dag på lovgivningsprosessen. For det å skrive godt og klart lovspråk tar lenger tid. Har vi råd til å la være?

Ny arbeidsmetode for alle

Det som blir viktig i arbeidet med de fire lovene er at både eierdepartementene, Språkrådet og JD v/lovavdelingen kommer til å jobbe på en annen måte enn de gjør i dag. Språkrådet og lovavdelingen vil ikke lenger sitte med tekstene alene, men vil være med på fellessamlinger hvor de sammen veileder og gir råd til departementene. Arbeidsformen blir dermed ikke bare ny for eierdepartementene, men også for flere av de som deltar i utviklingsprosjektet. Hvert eierdepartement må formulere problemstillinger i en tidlig fase, oversende disse til Språkrådet og lovavdelingen, gi instansene tid til å forberede seg før de møtes i fellessamlingene. Vi tror det kan bli nødvendig med tre til fem fellessamlinger med hvert eierdepartement.

Prosjektet vårt skal i tillegg til å gi en beskrivelse av metoden også si noe om andre faktorer som skal til for å lykkes. For eksempel at det å få gode og forståelige lover vil kreve at departementene bygger opp spesifikk språk- og regelverkskompetanse og at de investerer mer tid i regelproduksjonen. Det viktige er å få prøvd ut en ny arbeidsform som skal kunne benyttes i lovutviklingsarbeid generelt.

Arbeidet skal evalueres

Evalueringen skal gi et svar på vår hypotese om at nytten av en mer grundig lovutviklingsprosess overstiger kostnaden ved prosessen. For å få et godt grunnlag for evalueringen, skal den eksisterende loven måles opp mot revidert lov. Det skal gjennomføres en tekstanalyse av dagens lover, samt gjennomføres en leseforståelighetstest blant brukere på utdrag av dagens lover. De samme analysene skal gjennomføres når den nye loven er vedtatt. Videre skal vi evaluere arbeidsformen og arbeidsprosessen og ellers prøve å få fram tall hvor vi får svar på om den nye loven fungerer bedre enn den gamle, for eksempel om den fører til færre henvendelser og flere riktige vedtak.

Dilemmaer og utfordringer

I arbeidet vårt kommer vi til å støte på diverse utfordringer. Vi har allerede nevnt tradisjon og inngrodd arbeidsvaner. Leif Becker Jensen (2007) har skrevet om hvordan språket er toppen av isfjellet, resten ligger under og påvirker. Foruten tradisjon (slik har vi alltid gjort det), peker han på tidspress (det går forttere å klippe og lime fra gamle tekster), forsiktighet (skriver jeg det som står i loven, så blir det rett) og selvhevdelse (jeg må skrive som en ekspert). Hver og en av disse utfordringene må vi prøve å adressere.

Språkets ulike funksjoner

Professor Hans Petter Graver (2011) har i artikkelen «Språk uten forandring» som stod i Morgenbladet den 4. november 2011, skrevet om lovspråkets ulike funksjoner. Språket er også en kanal for å fremkalle lydighet og aksept. Lovspråket har derfor alltid hatt en mer eller mindre høytidelig form som kan føles fremmed for mange. Vår Grunnlov har nettopp dette tunge og utilgjengelige språket, det er tradisjonsrikt, verdig og høytidelig. Det pågår nå en diskusjon om Grunnloven bør oppdateres til mer moderne norsk. Ikke alle er enige i det. Professor dr.juris. Fredrik Sejersted (2014) mener innholdet er så alderdommelig at det vil virke enda rarere dersom språket moderniseres. Ikke vil Grunnloven bli lettere å forstå heller, hevder han, da «deler av teksten er utdatert eller misvisende, samt at sentrale regler ikke fremgår». Dette skrev han i en kronikk publisert i Aftenposten den 20. januar 2014, «Hvorfor vekke språkmonsteret?»

Grunnloven er i en særklasse. Lovene vi er opptatt av i vårt prosjekt, de bør ha et innhold, en form og et språk som sammen bidrar til å gjøre teksten så forståelig som mulig. Spørsmålet er bare hvor verdig og høytidelig språkdrakten må være for å fremkalle «lydighet og aksept»? Er det ikke slik at denne høytidelige formen kan virke fremmedgjørende? Er det ikke viktigere at loven kommuniserer godt? Her må vi finne fram til en god balanse.

Visualiseringsteknikker

Av og til kan bilder og illustrasjoner si mer enn tusen ord. Hvor langt kan vi kan gå i å importere virkemidler fra andre teksttyper inn i lovverket for å øke forståelsen? I de første paragrafene av arveloven beskrives arverekkefølgen. Her er det lett å falle av. Kunne ikke en god illustrasjon løst det hele? Det hadde vært utrolig morsomt om vi gjennom prosjektet klarte å få fram Norges første illustrerte lov! Visualiseringsteknikker må selvsagt brukes med stor forsiktighet og kun når det er helt nødvendig for å få fram budskapet.

Sosiale medier

Medierettsadvokat Jon Wessel Aass har interessante synspunkter på lovutviklingsprosessen som vi bør vurdere nærmere. På et lovspråksseminar som ble holdt i regi av prosjektet i samarbeid med UiO den 3. juni 2013, talte han varmt for at lovforslag burde legges ut på sosiale medier, slik at det ble mer offentlig debatt rundt forslagene. Videre fremhevet han sosiale medier som kanal for å informere innbyggerne om rettsregler. Det er i disse kanalene at informasjon spres lett og raskt mellom berørte grupper. Han mener at sosiale medier burde brukes atskillelig mer av myndighetene for å engasjere innbyggerne på lovområdet.

Vi er på vei, men løven er langt fra tam

Arbeidet med å utvikle en ny og grundigere lovgivningsprosess er ikke det eneste som nytter. Vi må satse på flere hester samtidig, eller kanskje løver. Foruten å fortsette å øke bevisstheten om verdien av klart lovspråk hos lovutviklerne, må vi også fortsette med å tilby nyttige kurs, holde spennende seminarer og få satt i gang diskusjoner om temaet. Men det som kanskje ville gjort den største forskjellen var om språkkopplæring og regelutvikling fikk en like fremtredende plass i juristutdanningen i Norge som ved mange amerikanske universiteter. Ved ca. 200 amerikanske universiteter får jusstudentene ett års obligatorisk språkundervisning hvor de blant annet lærer skrivestil, skriveteknikker og hvordan unngå pompøst juridisk språk. Den danske lovprosessguiden som er et elektronisk verktøy ville også vært en drøm å få realisert i en norsk versjon.

Til slutt: Mer vekt på språk i arbeidsprosessen

I arbeidsprosessen fram til ferdig lov må det legges mer vekt på språk enn det gjøres i dag. I prosessen bør:

- hensynet til klart språk være ivaretatt fra starten av lovarbeidet
- målgruppene for loven være identifisert

- loven være brukertestet på de aktuelle målgruppene
- språket være tilpasset målgruppene slik at loven blir forstått slik den skal forstås

Hva kjennetegner en god regel:

- god setningsbygning
- riktig tegnsetting
- hensiktsmessig og forståelig ordbruk
- ord og faguttrykk betyr det samme i hver regel og i samlingen av regler
- god struktur i hver regel og i samlingen av regler
- enklest mulig materielt innhold
- begrenset volum

Konklusjon

En ting er sikkert: Å bedre språket i regelverk er et krevende og langsiktig arbeid. Vi som jobber med dette må vise stor grad av tålmodighet, vi må ha tro på at det som nesten synes umulig faktisk er mulig. Det hjelper også med en stor porsjon humor. For vi kommer bort i mange tekster som kaller på smilebåndet. Det at vi er flere gode krefter sammen om «temmejobben» gjør den både givende og inspirerende. Vi kan dele gleder og ikke minst løse problemer i felleskap når de oppstår. For problemer vil det bli. Men det hjelper godt å vite at innbyggere, juridiske miljøer, politikere og deler av forvaltningen støtter arbeidet med et mer forståelig lovspråk.

Vil du lese mer om hva vi gjør? Følg med på nettsiden vår www.klarspråk.no.

Litteraturliste

- Dahle, Malin og Ryssevick, Jostein, 2013: *Klart vi kan! – En evaluering av effektene av prosjektet «Klart språk i staten»*. Ideas2evidence, rapport 11/2013. Bergen.
- Difi rapport 2013:1. *Kan lovspråk temmes? En undersøkelse om klart språk i lover og forskrifter*. Direktoratet for forvaltning og IKT. Oslo.
- Graver, Hans Petter 2011: «Språk uten forandring». I: *Morgenbladet* den 4. november 2011.
- Jensen, Leif Becker, 2007. «Klarsprog – kommunikationsteknik eller holdningsændring?» I: Jarvad, Pia & Mørch, Ida Elisabeth: *Klart sprog er godt sprog. Rapport fra en nordisk konference om klarsprog, Gilleleje november 2006*. Dansk Sprogævn. S. 11–23.
- Kristinsson, Ari Páll og Sigtryggsson, Jóhannes B. (red.), 2011: *Juridisk sprog i Norden. Rapport fra en nordisk konference om klarsprog. Reykjavík 11.-12. oktober 2011*. Nordisk sprogkoordination.

- Lier, Curt A. (2013): «Rettsikkerhet på avveie?». Blogginlegg <http://www.juristforbundet.no/Blogg-Arkiv/Rettsikkerhet-pa-avveie/>. 13. mai 2013.
- Ruud, Åste R., 2010: «Klart språk bør settes på dagsorden» I: *Retts på SAK, Aktualitetsmagasin for domstolene*, nr. 3 2010. S. 17.
- Sejersted, Fredrik, 2014: «Hvorfor vekke språkmonsteret?». I: *Aftenposten* den 20. januar 2014